

ივერია

თვე	მაი	კ	თვე	მაი	კ
12	10	6	6	6	—
11	9 50	5	5	5 50	—
10	8 75	4	4	4 75	—
9	8	3	3	3 50	—
8	7 25	2	2	2 75	—
7	6 50	1	1	1 50	—

ცალკე ნომ. — ერთი შურტი.

რედაქცია: ...
სეკრეტარი: ...
ბაზონის დანახარებად
და განკარგულებათა დასაბუჯად
უნდა მიამართონ რედაქციას და წერა-კითხვ
გამარტ. საზოგადოების კანცელარიის.

„ივერიის“ ტელეფონი № 227.

„ივერიის“ ტელეფონი № 227

გიორგი ძინოსკროს ქმ და ხალხში აღმასწავლებლის ასული
მარკარაშვილი გულითადი მწუხარებით აუწყებენ ნათესავთა და ნაცნობთა გარდაცვალებას პირველი დღისას ხოლო მეორე დღეამდობის

ანანა მარკარაშვილისას
და სთხოვენ დაესწონენ გარდაცვალებულის დასაფლავებას, ამა აპრილის 20, შაბათს მიკვალბულს გახსენებენ საკუთარს სხლიდამ (პოლიციის ქუჩა № 33) კოლონის ეკლესიაში, დღის 9 საათზე. პანაშვილი იქნება 19 აპრილს, საღამოს 7 საათზე. დასაფლავებულ იქნება პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე.

თეოდორე ფირანის ასული ხელთუფალიშვილი და **დავით ბასარიძის ქმ ხელთუფალიშვილი** აუწყებენ ნათესავთა და ნაცნობთა შორის წირვა და პანაშვილი გარდაცვალებულის **მინილ ბასარიძის ქმ ხელთუფალიშვილისა** გარდახდული იქნება აგვისტოს, 21 აპრილს დასავლეთი ეკლესიაში, ქ. ქუთაისში. წირვა დაიწყება დღის 9 საათზე.

კვირას, 21 აპრილს, საღამოს 5 საათზე, ტფილისის მეველოსიბედეთა საზოგადოების მოედნიდან

ქ. ბრევიცკი
უკანსკულად
აფრინდება
ჭარხტატო.
შემოსავლი გადაიდება პირტუცეთა მფარველ ტფილისის საზოგადოების მფარველთა სამეგრელოს დასაარსებლად.

წლიური კრება
პარტიულთა შორის წარამ-
თხვის ბაზარსტელეფონის საზო-
გადოების წევრთა დანიშნული
4 მაისს ამ წლისა, საღამოს 8 საათ-

ველეტონი
პოლიტიკური პარტიები ზიკმა-
ნიანი.

(გაზენი და ღვთს)
შეადგე *)
დაეჭვალაში.
ნატურალურ მეურნეობის ბატონობა ნიშნავს მიწის ბატონობას, აღმანი მიწაზე არის მიკრული, რასაც მოიხმევენ იმას იქვე ხარჯავს. მთელ თავის სიკაცსავე შეუძლია თავის სოფელს არ გასცილდეს. არაფერი არ აიძულებს მისვლა-მოსვლას და რაიმე ახალის გაგებისა თვის. მხოლოდ სომარად ან საქურდლოდ თუ წავა თორემ, სხვა საქმე გარედ არა აქვს-რა. იმი და ქურდობაც ხდება ჩუმად, გაპარულად, გზებს და ბოგირებს თუ საღმდე ან-გორვენი, რომ მტრებმა არ ისარგებლოს და თავს არ დაგვეცეს. ასე რომ, აქაც მეტადიანობენ გარემო ქვეყანასთან მიმოსვლა გააძვირდნა

*) იხ. „ივერია“ № 78, 74 და 78.

სტატუსი სოკეტეობა მალა: ამაირ-
კაცისათვის მასწავლებელი სემინარიის
მასწავლებელმა ნ. ლომიურმა; გოლეკისა
სოკეტეობა: ვილადიის სამოქალაქო
სასწავლებლის მასწავლებელმა - ანსტეტ-
ტორამ თამაზშვილმა, დარუხანის
სამოქალაქო სასწავლებლის მასწავლე-
ბელმა ანსტეტორამ - მელენტი-ხუცი-
შვილმა, თერგულის სამოქალაქო სასწავ-
ლებლის მასწავლებელმა-ანსტეტორამ -
თოფურიამ; სანჯარის სოკეტეობა
მიადეს: ქუთაისის პროვინციის მუხ-
რანმა ძნელაძემ; სამეგრელოს სამო-
ქალაქო სასწავლებლის მასწავლებელმა -
ინსარიძემ; გოლეკის სასოკეტეობა მი-
ადეს: ტფილისის გუთა მერე გამი-
ნის მისამსახრედ კლასის მასწავლე-
ბელმა მესტიაშვილმა; ტფილისის სა-
მოქალაქო სასწავლებლის მუხრან-
შვილმა, ტფილისის სა-
მოქალაქო სასწავლებლის შტატ გა-
რეშე მასწავლებელმა ჯავახიძემ, ამა-
ირ კაცისათვის მასწავლებელი სემი-
ნარიის მასწავლებელმა გარაყანიძემ;
ტელეფონის სოკეტეობა მიადეს:
გორის სამოქალაქო სასწავლებლის
მასწავლებელმა ლაშვილმა, თელავი-
სან - ტესკარაშვილმა, სანჯარის მფარვე-
ლთა სასწავლებლის მასწავლებელმა
შედაშველემ - მასწავლებელმა ვაგუამ;
გოლეკის სოკეტეობა მიადეს: კუდა-
შის ნორმალურ სასწავლებლის ზედამ-
ხედებელმა - მასწავლებელმა მკურანაძე,
სანჯარის მფარველთა სამოქალაქო სა-
სწავლებლის ზედამხედველმა-მასწავლე-
ბელმა თანაშემწემ ნუკუბიძემ და მანკლა-
სის ორ-კლასიან ნორმალურ სასწავლე-
ბელს მასწავლებელმა ხუციშვილმა.

ფელიქსი, 13 აპრილი.
„წერა-კითხვის გამავრცელებელმა
საზოგადოებამ“ გამოაცა უკვე თა-

ამნიარად, მაზარზე გამოვიდნენ სა-
ქონლის და ფულის პატრონი. რას
ნიშნავს ეს? აი რას: პირველად, იმ
საზოგადოებამ პირი უფროა აქეთ
თავისუფალის სიარული, მაზარზე
გასვლის. მეორე, მათ უფლება აქეთ
რაიმე საკუთრება იქონიონ, ე. ი.
მესაკუთრებნი იყვნენ. ამით ძირიანად
დანივრა ძველი იურიდიული წყობი-
ლება. წავიდეთ ქვევით, ფულს ხომ
ბატონი არა ჰყავს, მას ერთნაირი
ფული აქვს ყველა და ბატონი არა
აქვს. ფული იცნობს მხოლოდ კაცს,
სიდიდეს და რა ნაირიც უნდა იყოს
ის. ფულის წინაშე ყველა კაცი ერთ-
ნაირი, მას არაფერი არ ჰქონავს: ეს
შეიღო ხარ, რომელ სოფელში სცხო-
ვრებ და სხვ. ფულს აშუარებს იური-
დიულ თანასწორობას. ფულის მო-
ძრაობა მოითხოვს აღმანი მოძრაობას.
ამისათვის საჭიროა ყოველივე
ხელეწილის ზღუდვების დარღვევა
და თავისუფალი მიმოქროლის დამე-
გრება. ფულის შემქნისათვის აუცილე-
ბელია შრომა, ხელის და ტენის გან-
ძრავა; მეორეს მხრივ ფულის შემე-
ნის საზღვარი არ აქვს, რაც მერე
გაქვს, მით უკეთესა, მასმასაძემ,

ვისი ანგარიში 1894 წლის 1 სექ-
ტემბრიდან 1896 წლის 1 იანვრამ-
დის. როგორცა სანს, საწარმო-
ში წელს „საზოგადოებას“ ჰყოლია
534 წევრი, რომელთაგანაც მარტო
66 წევრს შემოუტანია საწევრო ფუ-
ლი. საზოგადოების ჰქონია ხუთი
სკოლა (კვაკვისა, ბათუმისა, ხელ-
თბუნისა, წინარებისა და თიანეთისა),
სამი სახალხო წიგნი-საცავი (ორი
ტფილისში და ერთი ახალციხეში),
დაუზარაჯეს საზოგადოების 11,414
მან. 31 კაბ., ხოლო შემოსვლია
11,469 მან. 50 კ. თუ სხვა წლებს
თან შედარებულად ავიღებთ, მაშინ
უნდა ესთავთ, „საზოგადოების“ მო-
ხელედა ვერ არის სკოლა და სრუ-
ლო, მაგრამ, თუ სხვა წლებს შევა-
დარებთ, ვნახავთ, რომ ჩვენი „სა-
ზოგადოება“ წარმატებულად შედის
მედიოთად: 1890 წელში საზოგა-
დოების შემოსვლია 6,230 მან. და
დაუზარაჯეს 5,254 მან.; 1891 წელში
შემოსვლია 5,496 მან. და დაუ-
ზარაჯეს 4,194 მან., 1892 წ. შემო-
ვიდა 5,628 მან. და დანიარაჯე-
და 4854 მან.; 1893 წ. შემოვიდა 9751
მან. და დანიარაჯე 11,702 მან.; 1894
წ. შემოვიდა 7,398 მან. და დანიარაჯე
8,211 მან. ხოლო საწარმოში წელს
საზოგადოებამ დაზარაჯე 11,414 მან.
31 კაბ. თუ ეს მიიღწეოთ საზო-
გადოების ცოტა, მაგრამ ვიმეორებთ
ეს საქმისი არ არის ვინ არის და-
მნაშე მისი, რომ ასეთს დიდ-აზრო-
ვანს საზოგადოებას ასე ცოტა გაუ-
კეთებია? შემცდარი იქნებოდა ის,
ვინც იფერებდა, რომ ეს საზოგა-
დოების გამგებობის დაუდევრების
ბრალი იყო. გამგებმა 1890 წლი-
დან და უფრო ადრე სცილობს
სკოლების გამართვას, მაგრამ ვერ
ახერხებს მისგან ამოუკიდებლის

მიზნების გამო. ეს მიზნები ისეთი
უძლიერებელი, რომ საგვითა როდისმე
მიეტეს საზოგადოების შეძლება ახა-
ლის სკოლების დაარსებისა, თუმცა
გამგებობა, რასაკვირველია, ყოველი
ღონე უნდა დასჯდეს და ცვალის
რამენიარად მოახერხოს ეს საქმე.

ესა საზოგადოების ერთი-და-საქ-
მე ჩრებე მდამოა ხალხში წერა-კით-
ხვის გასავრცელებლად: ეს სახალხო
წიგნი-საცავების დაარსება, რომე-
ლიც ბევრად უფრო ადვილია, მაგ-
რამ საზოგადოებამ 1892-იდან ღღემ-
დის მარტო სამი სამკითხველო დაუ-
არსებია. არც ეს არის გამგებობის
ბრალი, არამედ საზოგადოების წევ-
რების უღვრელობის ბრალი.

„წერა-კითხვის გამავრცელებელი“
საზოგადოებები სხვა ქვეყნებში ისეთ
ღიად რამედ მიანიანთ, რომ ყოვე-
ლა აღმანი სცილობს მას შემე-
ნისა და უფრო, მის წევრად ჩა-
წეროს და ეს კონება გაძლიეროს.
ჩვენი-ში მის ჰქონება გაძლიერო-
სობით წევრები ჰყავდნენ, რომ ათა-
ბას-500-ზე ცოტა მეტად უფლებო-
ებ 500-იდან-ი მოლოდ წერებ-
არის, რომ 66 წევრს შიშიარანი
ფული და ისიც უწინდელი წლის
დარჩენილი შიშიარების, საზოგადოე-
ბის წევრები მეტად დაუდევარი
არაინ და არაფერს არა სცილობენ
მისთვის, რომ შესძინონ რამე მას.
სხვა ქვეყნებში შიშიაროა ხარაზბი
და მოსამსახურებები უკანსკულს
გარაშებს აგრევენი, რათა ამგვარს
საზოგადოებას შეეწონონ და ჩვენში
ისინი-იც არ ანძრევენ ხელს, რა-
მელთათვის ასე მანთვის ვადგდ-
ბა არაფერი. უკანსკული ხუ-
თი წლის განმავლობაში წევრებს-
დარჩენილი ფული რამდენიმე ათის
მანეთს შეადგენს და ამ რამდენიმე

ამგვარად, ფულის ბატონობა მო-
ასწავებს ეკონომიურ ნიდაღზე თა-
სწავლულებს და თანასწორობას. მო-
ძღვერება თავისუფლების შესახებ პირ-
ველად აღორძინდა ეკონომიურად
წინ-წაწეულ ქვეყნებში-ინგლისსა
და საფრანგეთში (მე-XXVIII საუკუნე).
აღამ სმიტი და ტურეტი, მანჩესტერ-
ოები და ფიზიოკრატები—ი ამ
მოძღვერების მამათ-მოაფარნი. ესენი
ქალგობდნენ: ყოველივე ზღუდვ და
წინაგობდა, რაც-იც აბრკოლებს სა-
ქონლის (ანუ გასაყიდად დანიშნული
ნაწარმოების) მოძრაობას, ერთი აღა-
ვიდან მეორე აღაღვე სრულიად თა-
ვისუფლებად გადასცემს, უნდა მოის-
პოს. ამისათვის უნდა გაუქმდეს ყვე-
ლა კანონი, რომელიც აძნელებს სა-
ქონლეთა მოძრაობას და დამუშავებს,
სახლურად მუშათა რიცხვის (ამქრო-
ბა) და მოგაზრობის (პასპორტი),
აღდეს ნინის ზოგიერთ საქონლეს
(პოლიციის ნინის პუტე, ხორცის
და სხ.), ნების აძლევს მხოლოდ ზო-
გიერთ პირს ამა თუ იმ დარგის წა-
რმოებისას (პრივილეგიები, მონაპო-
ბა და სხ.), ხელს უშლის ერთი
შორის თავისუფლად ვაჭრობას და მი-

დენას, მსესხებელთა გაწევროს, მათის თანხმობით, რასაკერაიდაც, და სამინისტროს ნება-რთხით. მსესხებელთა შეიძლება გარდახდეს 1% ხარჯისა, მაგრამ თუ ეს ფული სემოა არ იქნა, იმ შემთხვევაში პანკის გამგეობას ნება უნდა ჰქონდეს 1 1/2% ხარჯისა საქმეში სატრიბუნალზე დახარჯის ფულიად. თუ საზოგადო კრება შეიწყნარებს გამგეობის მოხსენებას და მისცემს ნებას ილენინშულის ხარჯის მოხდენისას, პანკის გამგეობა შესძლებს 6 თვისა ან ერთის წლის განმავლობაში მოახდინოს საჭირო კონვერსია, რათა მით შესაძლებელი ქნას კრედიტის გათავება მომავალში.

უცხოეთი

საზარანბით. სენატიმ ბურჟუა თვისის ანხანავებით წავიდა პირდაპირ გარეშე საქმეთა სამინისტროში, სადაც ბუბაა ჰქონდა. ბუბაა ილენინს ხანს გარემულდა. „ფიგაროს“ სიტუაციით, პირველი ბურჟუაა სოქვა, საშახურს თავი დავანებოთ, მაგრამ ამ სიტუაცია საწინააღმდეგარაგო მინისტრები კავნიაკი, რიკარი, კომბი, გიუთი-დესენი და ლოკრუა. ჩვენ არა გვაქვს უფლება, ამტკიცებდნენ იგინი, ველაღატათ პარლამენტის უწყვეტობას, ჩვენ უნდა პარლამენტის მიმართება და მოვიყოლოთ კონსტიტუციის გადინჯვა. თუ სენატი არ დაწყენარდება და უარს იტყვის ვერსალში წასვლაზე, (ქი კონგრესუს ლაზარაკი, კონგრესუს-სენატი და პარლამენტის შერათებული სხდომა-ვერსალში მოხდენა ხომღე) რომ იქ არ მოიხსნას სიტუაცია, მაშინ საჭიროა პარლამენტი დავათხოვინოთ და ქვეყანას მივართოთ. თუ ამაზედ ვერ დასთანხმდა სენატი, მაშინ საჭიროა საშახურს თავი დავანებოთ და მინც კიდევ ქვეყანას მივართოთ. დღემ (ფინანსთა მინისტრ) ამტკიცება, რომ სენატის უარყოფა მადგასკარის კრედიტზედ მინც და მინც დიდს არაფერს წარმოადგენსო, შე შემიძლია ვიშვოვ

მადგასკარისათვის საჭირო ფულიო. მაგრამ ბურჟუა უფრო მხედლობა გამოიჩინა, სოქვა, მძიმე პასუხის-გებაში ჩავევადებეთო და დაყენებთ ამბობდა „საჭიროა საშახურს თავი დავანებოთ“.

6 1/2 საათზედ მინისტრებთან მოვიდა ჩამდინებო სენატორი და დეპუტატი, რამა უჩირონ სამინისტროს საშახურს თავი არ დავანებოთო. რადიკალთა სენატორებმა ჩამბარეს ბურჟუას ამ ჯგუფის გარდაწყვეტილება, რომელშიც სენატორთა ჯგუფი აცხადებდა უწყაყოფილებას, რომ სენატმა პოლიტიკური ხერხი იხმარა მადგასკარისათვის კრედიტის გარდაწყვეტის დროს და თანაც იგი ჯგუფი უცხადებდა ნდობას ბურჟუას სამინისტროს. ბურჟუამ მადლობა გარდაუხდა და სენატორებს და სთხოვა ნება მოეცეთ ჯერ არაფერი გახასპოთ, რადგან მინისტრთა მოლაპარაკება ჯერ არ გათავებულია. ამის შემდეგ სენატორებმა წავიდნენ, ბურჟუა კი დამბრუნდა მინისტრებთან გვიან, საღამოს გარდაწყვეტეს, რომ ყოველ შემთხვევაში პარლამენტის მოუწყველად საშახურს თავი არ დავანებო. ამის შემდეგ ბურჟუა წავიდა ელისის სასახლეში, სადაც 10 საათზედ რეპუბლიკის პრეზიდენტს მიიღო. ჩვენ ვგარსათის შემდეგ ბურჟუა დაბრუნდა მინისტრებთან, შეატყობინა პრეზიდენტთან მოლაპარაკების შინაარსი, წავიდა ბრისსონთან (პარლამენტის თავმჯდომარე) და სთხოვა დაეყოფინებოდა პარლამენტი მოიწყვიტო. რადიკალთა განთავები დიდს საყვედურს უცხადებენ სამინისტროს, ბრძოლის ველიამ გაიქეციო და თქვენს მოქმედებას უღალატებო. „რამდენი ამბობს: „სამინისტრო ისე მოიქცა, როგორც 1870-ში ჩვენი გენერლები“. უსტისი ჰკიცხეს სამინისტროსა და მოწინავე დასჯეს. ენერს არ ავითრებდითო. ამიტომაც სენატი გაყოფიდა და ქვეყანაც მოაბატონებო. „რამდენმა დღემ გაიარა მის შემდეგ, რომ სენატმა პარლამენტს ბრძოლა გამოუცხადა, რა იმოქმედებდა ამ ხანში სამინისტრომ თავისი საქმის დასაცველად? არაფერი

არ. ერთი სიტყვა არ წარმოუთქვამს, ერთი დემონსტრაცია არ მოუხდენია“. საღ იყვნენ რადიკალური და მათი ოპორტუნობი. არსად, სოციალისტებსაც ეძინათ, არც მიტინგები მოუხდენიათ, არც კრებები, არც აგრიტაციები. ანხანამ მოქმედებამ გიერთი რაბოტები. რომ საფრანგეთის ხალხი მისკენ არის.

ზოგიერთა განთავები-კი ხოტბას ხმენ სენატორების სიტყვიკეს. ზოგაგიერთი ვაზეთი იმასაც ამბობს, რომ სენატსა და ფორს შუა მოლაპარაკება იყო წინდაწინედ ამტკიცებო, რეცა ბურჟუამ უთხრა პრეზიდენტს სამინისტრო საშახურს თავს ანებებსო, ფორმა ერთი სიტყვითაც არ უჩიო საშახურსი დარჩენა, რაცა ბურჟუა სრულიად არ მოილოდა.

საზარანბითი სახელმწიფო წეს-შეზღუდვება.

(გარდაცხისა და ლეონის თხზულებებიდან)

III

პრეზიდენტი რესპუბლიკის ითვლება აღმასრულებელი ძალის გამგედ. პრეზიდენტს ირჩევენ სენატისა და პარლამენტის შეერთებული კრება, რომელსაც კონსტიტუცი ეწოდება. პრეზიდენტს აქვს უფლება წარადგინოს პარლამენტს კანონ-პროექტი. კანონ-პროექტი უნდა წარუდგინოს რომელიმე მინისტრმა პარლამენტს პრეზიდენტის სახელით. თვითონ პრეზიდენტი არ შეუძლია პარლამენტში გამოცხადება. ეს ტიპის პრეზიდენტობის შემდეგ შემოიღეს, ტიპის, როგორც მევერ-მეტცელსა და მონტენბერტს კაცს დიდი გავილენა ჰქონდა ხოლო პარლამენტზედ და სათავე უნდად იქით წაყვანეს ხშირად. იმ დროს პარლამენტში უმეტესობა მონარქიის მოტრფალით ეკუთვნოდა, ამიტომაც გარდაწყვიტეს ამ უმეტესობამ, ტიპის შეუძლია გამოცხადდეს პარლამენტში იმ პირობით, რომ წინდაწინ შეგვეტყობინოს და როცა გათავებდა თავისი მოხსენებას, უნდა დასტოვოს პარლამენტის სხდომა. შემდეგ სულ დიუკრე-ძალი პრეზიდენტს პარლამენტში გა-

მოცხადება. პრეზიდენტს აქვს ნება დაითხოვოს პარლამენტი, თუ სენატიც დაეთინებება. შეუძლია ვადანდგას რამდენიმე ხნით სხდომები პარლამენტისა, სადაგებო სხდომაზედ მოიწვიოს პარლამენტის წევრნი. რაკი პარლამენტს დაითხოვს პრეზიდენტი, ორთვის შემდეგ უთუოდ არჩევნები უნდა მოხდეს და არჩევნების შემდეგ არა უგვიანეს 10 დღისა უნდა მოიწვიოს პარლამენტი სხდომაზედ.

პრეზიდენტი არა აქვს უფლება გამოაცხადოს რაიმე განკარგულება არ ჰქონდა ისე, თუ მინისტრებმა ხელი არ მოაწერეს. თუ რაიმე კონსტიტუციის დამარღვეველი იქნება, პარლამენტს შეუძლია სამინისტრო მისცეს საშათლობა. პრეზიდენტს შეუძლია, რომელიმე კანონ-პროექტის ხელახლოდ გადასინჯვა მოითხოვოს, მაგრამ თუ მეორედ გადასინჯოს დროსაც მიიღოს სენატმა და პარლამენტმა, მაშინ უნდა გამოაცხადოს. მას აქვს უფლება აპარტის დამწინავეთ სასჯელო. ამნსიტა-კი (აღდგინება საზოგადოებრივ უფლებათა და ახლილი ღირსების დაბრუნება) მხოლოდ პარლამენტს შეუძლია, თუმც 1880-ში დაადგინეს, რომ პრეზიდენტი პარტ-კი შეიძლება ხანდახან ამნსიტას უდრიდესო. ასე რომ პრეზიდენტის პარტების ამნსიტის ძალი მიეცა.

პრეზიდენტი არის საფრანგეთის წარმომადგენელი გარეშე საქმეებში, გარეშე სახელმწიფოებთან დამოკიდებულებაში. პრეზიდენტი განავებს სახმედრო ძალებს, მხოლოდ მას არ შეუძლია პარლამენტის ნება-დაურთველია იმ გამოაცხადოს, მაგრამ ზავის შეკრება შეუძლია პარლამენტის დაუკითხავად.

პრეზიდენტი არის უფროსი ყველა მოხელეებისა. ის იწინავს სამთქალაქო და სახმედრო საშახურსებს. პასუხის შეგებელია მხოლოდ მაშინ, თუ სახელმწიფოს უღალატა.

IV

პრეზიდენტი განავებს საქმეებს მინისტრების შემწეობით და მოჰყავს სისრულეში აღმასრულებელი უფლება, რომელიც მას აქვს მინიჭებული.

იგი მოიწვევს ერთს რამდენიმე წევრს სენატის ან პარლამენტისა, და ქვეყნად მისი მინისტრისა შედგენას. ეს პირი ითვლება მთავარ მინისტრად, სამინისტროს საშუალო თავმჯდომარედ, თუმც პრეზიდენტს ნება აქვს ვისაც უნდა მას მინდოს სამინისტროს შედგენა, მაგრამ ამ შემთხვევაში ფაქტობრივად მისი უფლება შეზღუდულია. თუ ისეთი სამინისტრო დანიშნა, რომელსაც პარლამენტის უმეტესობა არ ეყოლება, მაშინ პარლამენტი არც ერთს პარტის სამინისტროსას არ მიიჩნევს, მიუხედავად იმისა რომ იმისთვის არა დაამტკიცებს და ამგვარად ქვეყნის მართვა გამგეობა შეუძლებელი ხდება.

საფრანგეთში 11 სამინისტროა: 1) გარეშე საქმეთა, 2) შინაგან საქმეთა, 3) ფინანსთა, 4) სახმედრო, 5) ზღვათა, 6) სახალხო განათლებისა, 7) სარწმუნოებისა და ხელოვნებისა, 8) საზოგადო სამუშაოთა, 9) ვაჭრობისა და მრეწველობისა, 10) სახმედრო მოქმედო და 11) კოლონიკითა. მინისტრები შეადგენენ სამთქალაქო და საზოგადო პრეზიდენტის დეპუტატობას მონაწილეობას.

მინისტრები შეადგენს საფრანგეთის მთავრობას, აღმასრულებელი უფლებების წარმომადგენლობას. მათ ნება აქვთ მონაწილეობა მიიღონ ორთვე პარლამენტის სჯავში. საზოგადო მიმართულება იმ საქმეთა, რომელნიც მათ აქვს მინდობილი მათეხე და მოვიკიდებულნი. მათი ხელუფლებით აჩიან იმ სამინისტროს მოხელეები, რომელი სამინისტროც მათ ახარათა. გარდა ამის მათი ხელის მოუწყვრლად არცერთს პრეზიდენტის განკარგულება არ აქვს არავითარი ძალი და ამგვარად ფაქტობრივად მინისტრები აჩიან ქვეყნის გამგენი. ხოლო იგინი 1875 წლის 25 თებერვლის კანონების მე-6 მუხლის ძალით „პასუხის მგებენი არიან საფრანგეთ ორთვე პარლამენტის წინაშე პოლიტიკის საზოგადო მიმართულების გამო და სათათაოდ ყუველივე თავის მოქმედებასათვის“. ამ კანონით მინისტრები პარლამენტის ხელშია და უპარლამენტად ერთი დღეც არ შეუძლია

გაქრობა ისეთი გრძელი და ნელი პროცესია, რომ საექვო კაპიტალიზმში ამა მოქმედებს. ამ საგანს კიდევ დავეუბრებოთ.

ამ ნაირად, განვითარება ვაჭრობის, მრეწველობის, საქონლის და ფულის ტრიალის, ნიშნავს განვითარებას ადამიანთა მოქმედების, მონარობის და საზოგადო წინაშეღვლილას. ეს შეუძლებელია ისე, რომ იმავე დროს პირველებმა არ განთავისუფლებდნენ ძველი ხელ-ფეხ შემოკველი პირებისგან და ამ შეიქმნეს თავისუფალი მოქმედობა. ამიტომ საეპოქო პოლიტიკა ბუცილებლად რომერალური პოლიტიკაა. აქედან, ადამიანის ცხოვრობითი უფლების მოთხოვნა ყუველივე ამგვარობისა და მითითების განთავისუფლება, მისი სრულ წესდების და მოკლედ, თავისუფალი ადამიანი თავისუფალი სარბიელზე-აი ამ მიდრეკილების დროში, აი რა არის ლიბერალიზმი.

ზე დაძვრა. 1810 წ., 2 ნოემბერს და 1811 წ., 7 სექტემბერს, გამაქციეული კანონი (ხელის მისაგებ) ერთიანად სპიტორიუტოგოს და „Sole Mardion“-ის შეხედულობაზე დღეს, ყუველამ პირობის შედგენის ვალდებულება ამტკიცა ნება დართო და მისი და ქონების განაწილების. ხელის ნება შეცდო, თანაღნი შეცდო, ხელის, იმდენი აიყენიან, უფროც ვადა და სახელმწიფო ნი დახუროს და სს. ამტკიცებო ქვეყნის კლავობა დიანგრა და თითვე უფლს თავისუფლება მიენიჭა, როგორც ვაჭრის, ისე იტალიკოლო. პოლიტიკური ნიხრი მოიხპო, სასტუმრო-რესტორანების პატრონი მხოლოდ დაველოდა სასხელო-საქმელების ფასი დაეუბედათ და ითახებში ჩამოეკიდებოთ. ასეთივე ლიბერალიზმზე არის დაფუძნებული 1845 წ. გამოცემული კანონი. აი ზოგი მუხლები: მთავრობისაგან ნება ექვლება ყველას, ვისაც-კი რაიმე საჭარბოვო საქმის დაწყება სურს, გამოეყოფინარო ბაჟი წარმოებოზე, გარდა სახელმწიფო გარდასახადისა, გაუშვად ძველი კანონი, რომ-

ლის ძალით გეთხა და იმავე პირს ნება-და-იხმანარო საქმის წარმოება. ბაზრობა თავისუფალი შეიქმნა, ვისაც როგორც სურს, ისე იყიდის და გაყიდის. ნიხრები საქმელ-სახელმწიფო მოიხპო. პოლიტიკის მიერ პურზე ნიხრის დადება მხოლოდ მინისტრის ნებადართვით შეიძლებოდა. ანთაქის და ქვიშების ნიხრი მისე ძალით დაიხა. ერთი სიტყვით, იხმანგრობა შეცდა ლიბერალურ გზაზე. 2) ლიბერალიზმი ორ ნაირთა ეკონომიური და პოლიტიკური ყველა მთავრობა ითვიებენ პირველს ორ-

1) ხელის თავისუფლება აღიარებულ იქნა: ვიურტემბერგში 1828—86, ბავარიისში—1834—51. 3ანის თვისი—1847—48 და სს. მაგრამ მთელი თავისი სახეებით შესამოცო ყულბში განთავისუფლებდა, მანამდე კონსტიტუციების მიხედვით და გავლენით ლიბერალურ მიმართულებას ფრთა მოეგვეცა.—ხელის მისი ორბინი მიწვევობა აქვს: იწიო და ფართო, ჩვენ გმხარობთ აქ ყველან ფართო მიწვევლობით ვ. ი. ყოველდღიური საქმე, რომლის მიზანი ფიზიკური გინდ სხელოერი მოთხოვნილებების დაწყეფილებაა.

პრუსიისში და სხვა ნაწილებში. პრუსიისში ფეხი იღვდა სასჯო ქაზნებში, რომელშიც მუშაობდენ 192,000 მუშა. (ამაში ჩაფლობლია სოფლის მქსოველებიც). 1846 წლის აწერით პრუსიისში ირიცხებოდა 78 ათასი ფაბრიკა და 550 ათასი მუშა. პირ-იქით, ხელოსანთა რიცხვი 457,365, რომელთაც 384,783 შეიკრდები თუ მოვახმავარებები ჰყავდათ. როგორც ხანს, ხელოსანთა რიცხვი თვითანთი შეიკრდები ქარხნის მუშათა სქარ-ბობს. ეს ასეც უნდა იყოს იქ, სადაც კაპიტალისტური წარმოება თავის სრულს ძალია არ შესულა. ამ შემთხვევაში ხელოსანთა რიცხვი კიდევ გასიღვდა აქვს, ის კიდევ დამოკიდებულია არის იხილის კაპიტალისტურ ფაბრიკისაგან. საგანში ყველი ნაბიჯი ხელოსანობის მიერ უწყანდადმდებოის. რამდენადაც ვითარდება ერის თვით-მოქმედობა, მრეწველობა, ნაყოფიერება სურშია და გრავლება კაპიტალი, იმდენად უკან მიდის ხელო-სნობა, კლბეულობის ხელოსანთა რიცხვი და ძალი უნებურად პროლეტარიატდება, ხელოსანობის სრული

